

Domènec Melé

CHRISTENEN IN DE SAMENLEVING

Inleiding op
de sociale leer van de Kerk



2018

INHOUDSOPGAVE

LIJST VAN AFKORTINGEN	9
-----------------------------	---

INLEIDING	13
-----------------	----

Hoofdstuk I

DE SOCIALE LEER VAN DE KERK	17
-----------------------------------	----

De maatschappelijke boodschap van het Evangelie	17
---	----

De taak van de Kerk binnen de wereld van het tijdelijke	19
---	----

Kenmerken van de sociale leer van de Kerk	21
---	----

Waar komt de sociale leer vandaan?	25
--	----

'Liefde in waarheid': spel van de sociale leer	28
--	----

De historische ontwikkeling van de sociale leer.....	30
--	----

De sociale leer binnen de zending van de evangeliserende Kerk	33
---	----

BIJLAGE: Secularisme, laïcisme en het manifesteren van het geloof in de samenleving	37
--	----

Hoofdstuk II

DE WAARDIGHEID EN DE RECHTEN VAN DE MENS ALS PERSOON.....	41
--	----

Het begrip 'persoon'	42
----------------------------	----

De mens is geroepen tot integrale ontwikkeling	44
--	----

De transcendente waardigheid van de mens als persoon.....	47
---	----

De onschendbaarheid van de waardigheid van de mens als persoon .	50
--	----

Alle mensen zijn fundamenteel gelijk als personen.....	52
--	----

Rechten en plichten van de mens als persoon	55
---	----

De mensenrechten in de sociale leer	62
---	----

Verkondiging, verdediging en bevordering van de mensenrechten....	64
---	----

Hoofdstuk III

HET MAATSCHAPPELIJKE LEVEN

MET ZIJN FUNDAMENTELE WAARDEN 69

De individuele en maatschappelijke dimensie van de persoon..... 70

De samenleving volgens de Heilige Schrift en de traditie 71

Individualisme en collectivisme 75

De christelijke visie op de samenleving 78

Natuurlijke gemeenschapsvormen: het gezin en
de politieke gemeenschap 83

Kleinere samenwerkingsverbanden 84

Elementaire waarden voor het leven in de maatschappij 87

Waarden die elkaar aanvullen en vrucht dragen..... 91

Hoofdstuk IV

BEGINSELEN VOOR HET MAATSCHAPPELIJK LEVEN..... 95

Kenmerken van de beginselen voor het maatschappelijk leven 96

Het beginsel van het algemeen welzijn 97

Het solidariteitsbeginsel 104

Het subsidiariteitsbeginsel 110

Het gezagsbeginsel 116

Het participatiebeginsel 122

Beginselen gerelateerd aan spanningen
in het maatschappelijke leven 127

Hoofdstuk V

GEZIN EN OPVOEDING 131

Het huwelijk en het gezin: fundamentele bouwstenen
van de samenleving 132

Het gezin als cel en levende kern van de samenleving 136

Rechten en plichten van het gezin 140

De opvoeding van kinderen en van de jeugd 148

Enkele essentiële aspecten van de opvoeding 150

Recht op opvoeding en vrijheid van onderwijs 155

Hoofdstuk VI

DE POLITIEKE GEMEENSCHAP EN

DE DEMOCRATISCHE STAAT..... 161

Aard en doelstellingen van de politieke gemeenschap	161
Het politieke gezag en de fundamentele plichten van de burger	166
Politieke bestuursvormen en de rechtsstaat.....	170
Ondersteuning van de democratie door morele waarden	173
Het risico van een verbond tussen de democratie en het ethisch relativisme.....	175
De noodzaak om de burgerlijke wetgeving aan te passen aan de morele natuurwet.....	178
De Kerk en de politieke gemeenschap: onafhankelijkheid en samenwerking	182
BIJLAGE: Deelname door katholieken aan het openbare leven	184

Hoofdstuk VII

ETHISCHE GRONDSLAGEN VAN

DE ECONOMISCHE ACTIVITEIT 189

Economische activiteit staat ten dienste van de mens	190
De universele bestemming van alle goederen	192
Privébezit en de maatschappelijke functie daarvan.....	195
Economische systemen en de waardeoordelen daaromtrent	202
De maatschappelijke functie van de markt: mogelijkheden en beperkingen	205
Economische globalisering en solidariteit	211

Hoofdstuk VIII

ARBEID EN BEDRIJFSLEVEN 215

De waarde van arbeid	216
Het verband tussen arbeid en kapitaal	222
Het recht op arbeid en het probleem van de werkloosheid.....	229
Het bedrijf als vorm van georganiseerde arbeid	231
Rechten en plichten van werknemers	237

Rechtvaardigheid en onbaatzuchtigheid in de verhoudingen op het werk.....	246
Samengaan van werk en gezinsleven.....	248

Hoofdstuk IX

DE ONTWIKKELING VAN DE VOLKEN EN DE ZORG VOOR HET GEMEENSCHAPPELIJKE HUIS..... 253

Armoede en ontwikkeling.....	253
Bevolkingsgroei en economische ontwikkeling.....	256
Ontwikkeling in rechtvaardigheid, solidariteit en subsidiariteit.....	259
De zorg voor het gemeenschappelijke huis.....	260
Ecologische theologie.....	262
Integrale ecologie.....	267
De eerbied voor de heilheid van de schepping.....	271
Persoonlijke bekering en opvoeding tot ecologisch burgerschap.....	274

Hoofdstuk X

DE INTERNATIONALE ORDE EN DE WAARBORGING VAN DE VREDE..... 277

De internationale gemeenschap.....	278
Internationale instellingen en mondiaal gezag.....	281
Het volkenrecht en de rechten van de naties.....	284
Vrede: een menselijke en christelijke waarde.....	287
Het vermijden van oorlog en het bevorderen van vrede.....	293

BIBLIOGRAFIE..... 301

Documenten van het sociale leergezag van de Kerk.....	301
Centrum voor de Sociale Leer van de Kerk.....	303

INLEIDING

Christenen leven in de maatschappij en maken daar deel van uit. Zij staan als burgers in het volle leven. Hun handelen draagt een persoonlijk karakter en is iets waarvoor zij verantwoordelijk zijn. Wat ze doen, moet dus in overeenstemming zijn met hun geloof en met het juiste gebruik van de rede. De pausen hebben hier steeds de nadruk op gelegd, heel in het bijzonder sinds het einde van de 19^{de} eeuw. Ze hebben morele principes neergelegd voor de maatschappelijke orde, dus criteria waarmee men in staat is om een gefundeerd oordeel te geven over bepaalde systemen, structuren of gebruiken die in de samenleving gangbaar zijn, en over bepaalde gedragslijnen die tot doel hebben de samenleving te verbeteren. Dit hebben zij gedaan via encyclieken, apostolische exhortaties, handvesten, radioboodschappen en andere documenten. Het gaat hier om een verzameling teksten die zijn gebaseerd op een traditie die door de christenen wordt doorleefd en die groeit te midden van veranderende omstandigheden binnen de samenleving waarin ze ontstaan. Deze teksten zijn verankerd in het geloof en in een door het geloof verrijkte mensvisie, die ook wordt gewaardeerd door vele niet-christenen.

Aan het einde van de 19^{de} eeuw is het sociale leergezag van de Kerk zich meer gaan bezighouden met wat men "het arbeidersvraagstuk" is gaan noemen. Inmiddels zijn deze leerstellingen enorm verrijkt met andere elementen en vormen daardoor een gigantisch corpus van onderling samenhangende leerstellingen. Dit corpus wordt gewoonlijk "de sociale leer van de Kerk" genoemd. Deze leer omvat de basisprincipes van de

maatschappelijke orde en heeft een relatie met alle concrete aspecten van het maatschappelijke leven, zoals de waardigheid en de rechten van de menselijke persoon, het concept van een samenleving bestaande uit individuele burgers en kleinere samenlevingsverbanden, het gezin, de opvoeding, de cultuur, het ondernemerschap, de markt en de economie, het doel en de beperkingen van de staat en de regeringen, de media, de sociaal-politieke organisatie, de bescherming van het milieu en van de vrede, de ontwikkeling van de volken, de internationale samenwerking, en ga zo maar door.

De pausen hebben de mensen vaak opgeroepen om kennis te nemen van de sociale leer van de Kerk en vooral om deze in praktijk te brengen. Dit is een vereiste voor iedere christen die zijn geloof op een coherente en loyale wijze wil beleven. De H. Jozefmaria Escrivá schrijft hierover het volgende: “De trouw aan de paus brengt ook de duidelijke plicht met zich mee zijn gedachtengoed te kennen uit encyclieken en andere documenten. We moeten doen wat we kunnen, opdat alle katholieken aandacht schenken aan het onderricht van de heilige Vader en hun gedrag daar op afstemmen.”¹

Het verspreiden van wat de pausen ons leren is precies het doel dat we met het schrijven van dit boekje willen bereiken. Hierbij leggen we speciaal de nadruk op de ontwikkelingen op leerstellig gebied van het Tweede Vaticaans Concilie en op het onderricht van de laatste pausen, die voor de huidige wereld relevant zijn. Wij hebben dan ook geprobeerd om de meest betekenisvolle elementen bij elkaar te brengen van het sociale denken van de moderne pausen, te beginnen met Leo XIII.

Het feit dat dit boek alleen maar een inleiding beoogt te zijn, in combinatie met de enorme omvang van het gehele corpus van pauselijke documenten met betrekking tot de sociale leer, is er

¹ H. Jozefmaria Escrivá, *De Smidse*, nr. 633 (www.escrivaworks.nl).

de oorzaak van dat wij ons concentreren op specifieke onderwerpen en andere onbesproken laten. Dit is de reden dat de vraagstukken die worden besproken, worden behandeld op een elementaire wijze die is gericht op lezers met een gemiddelde algemene ontwikkeling – hetgeen overigens niet wegneemt dat ze zullen worden besproken op een wijze die strikt logisch en duidelijk is.

Wij citeren veelvuldig pauselijke documenten met de bedoeling om de leerstellingen van de pausen zo getrouw mogelijk weer te geven. Deze teksten stellen ons in staat om op precieze en gezaghebbende wijze leerstellingen samen te vatten die anders een breedvoerige en complexe behandeling hadden gevergd. Daarentegen zal men hier weinig commentaar vinden van theologen, essayisten of denkers – dit om de lengte van dit boek binnen de perken te houden.

Aan het einde van dit boek vindt men een overzicht van de documenten over de sociale leer van de Kerk die ons het meest van belang lijken te zijn.²

We hopen dat deze bladzijden nieuwe horizons zullen openen voor de lezer, en hem of haar zullen stimuleren om de pauselijke documenten in hun volledige vorm te gaan lezen, evenals meer diepgaande systematische verhandelingen over de sociale leer.

² In deze uitgave gevolgd door enkele woorden over het Centrum voor de Sociale Leer van de Kerk – een kerkelijke instelling die is opgericht in 2008 door de bisschop van Haarlem-Amsterdam en die poogt de sociale leer onder de aandacht te brengen van met name hen die maatschappelijke en politieke verantwoordelijkheid dragen.